

Ален Клог Зуцер

В НЕПОДХОДЯЩО ВРЕМЕ

Ален Клог Зулцер

**В НЕПОДХОДЯЩО
ВРЕМЕ**

РОМАН

Превел от немски
ВЛАДКО МУРДАРОВ

София • 2013
Black Flamingo Publishing

Издаването на това произведение е подкрепено от литературната мрежа ТРАДУКИ, членове на която са Федералното министерство за европейски и международни работи на Република Австрия, Външно министерство на Федерална република Германия, Швейцарската културна фондация Про Хелвеция, КултурКонтакт Австрия, Гьоте-институт, словенската Агенция за книгата ЈАК, Културното министерство на Република Хърватия и фондация С. Фишер.

traduki

На Мартин

... защото има събития,
които първо трябва да се случат,
за да можем да прогължим да мислим.

Едуарг фон Кајзерлинг (*Вълните*)

Ален Клог Зулцер
В НЕПОДХОДЯЩО ВРЕМЕ

Роман

Copyright © Alain Claude Sulzer, 2010

© Влагко Мургаров, превод

Translation copyright © 2012, S. Fischer Foundation
by order of TRADUKI

© Светлин Балеждров, художник

© Вихрен Георгиев, фотограф

© Антоанета Стоилова, художествено оформление

© Black Flamingo Publishing, 2013

ISBN 978-954-2915-28-7

I

Баща ми е умрял само няколко седмици след моето раждане. От него ми остана единствено една снимка. Тя беше част от мебелировката, също като леглото или като масата, като „Мадоната в розовия храст“ на Шонгауер, като пердетата и гардероба, все неща, с които майка ми беше обзавела моята стая още преди години. И макар рамката с портрета на баща ми винаги да е била част от обзавеждането, аз дълго време не му обръщах по-особено внимание до момента, когато един следобед по време на есенната ваканция не заставах пред библиотеката и не се вгледах в него по-внимателно, за първи път след толкова много време. Толкова внимателно, колкото никога до този момент. Това се случи отдавна, бях на седемнадесет и беше сряда следобед.

Мъжът на снимката, моят баща, беше подпрял брадичката си върху тънките кокалчета на прегънатата си лява ръка. Сигурно е било случайно, че вниманието ми беше привлечено от часовника, който носеше на китката си. Досега не го бях забелязал. Тъй като циферблатът беше обърнат към този, който гледаше портрета, можеше да се видят часът и марката. Стрелките бяха застинали на седем и четвърт, несъмнено часовникът беше Омега. Внезапно ми се наби на очи нещо, на което дотогава не бях обръщал внимание и което ме смути.

Макар часът да можеше да се види съвсем ясно, времето оставаше толкова неопределено, колкото и об-

становката, където беше направена снимката. Възможно беше да е станало в седем и петнадесет сутринта или в седем и петнадесет вечерта. Кои я беше снимал?

Разбира се, някой фотограф. Снимката, увековечила баща ми, беше направена според мен в професионално ателие. Тя не беше снимана в естествена среда, не беше на професионален фотограф или на някой талантлив любител, но все пак беше на някой, който разбираше от работата си. Това можеше да се провери много лесно. Достатъчно беше да се извади от рамката, да се махне твърдият картон отзад и да се погледне гали на гърба ѝ няма печат, но това щеше да стане по-късно, тогава нещо ме спря да го направя. Седем и 15 сутринта и седем и 15 вечерта не беше време, подходящо да отидеш да се снимаш при фотограф, във всеки случай седем и 15 беше необичаен час.

Не ставаше дума за случайна фотография. Ненагласената снимка в непринудена атмосфера в никакъв случай не би била толкова сполучлива, снимката трябва да е била предшествана от дълъг подготвителен сеанс. За това, че не можеше да става дума за аматорска снимка, говореше и светлината, която падаше върху лицето съвсем не случайно; тя беше нагласена, поне такава беше моето впечатление. То цялото беше осветено, но въпреки това не липсваше нито перспективата, нито контурът. Резкият контур беше ловко избегнат, но нямаше и мекота. Сенките под очите, под носа и под долната устна бяха много леки, по-скоро загатнати, отколкото очертани. Всичко се открояваше ясно, без да бъде твърде подчертано: носът, устата, брадичката и бузите. Центърът бяха очите, те бяха и най-привлекателното в снимката и почти същите като моите, поне по формата си и по това, че бяха светли; в тях имаше нещо пронизващо, леко странно. Бяха малко по-тъмни от моите. Вероятно трябва да добавя, че ставаше дума за черно-бяла снимка, направена преди две десетилетия, през 50-те години.

Тя показваше това, което трябва да покаже, а

може би и нещо повече. Преди всичко на нея се виждаше един много млад мъж, чието лице, за разлика от яката на ризата или от вида на самата фотография, не беше излязло от мода както други лица от други стари снимки, почти винаги изглеждащи след време старомодни – отговарящи на епохата на позиращите, но чужди на нашето време. При тази снимка беше съвсем различно. Нямаше я непреодолимата пропаст между гнес и тогава.

Възможно е със снимката да са целели нещо определено, затова да са искали да покажат изобразеното на нея лице в желаната от него светлина. Не ми беше ясно в каква, но тази възможност не ми се стори напълно без основание. Истината е, че не можех да отгатна за какво бяха нужни такива снимки, какво трябва да се постигне с тях, за какво бяха абсолютно необходими. Познавах само от разкази времето, в което тя беше създадена.

В никакъв случай не можеше да става дума за снимка за паспорт. Това се виждаше не само от необичайния формат, но и от това, че беше изрязана против всякакви правила, от позата с облежнатата брадичка и часовника на ръката, светлият циферблат на който изглеждаше като почти равностоен, макар и сравнително незначителен контраст на лицето. За разлика от паспортните снимки тук се изтъкваха не чертите, които имаха значение, а личността. Всичко това бях пропуснал да видя до този момент, в следобедна онази сряда обаче то ме настигна с пълна сила.

Някакъв фотограф беше решил да отвори обектива си и да снима. Беше проявил снимката и я беше фиксира. Запечатана върху хартия, тя беше поставена в гървена рамка със стъкло, която изглеждаше така, сякаш я е имало много преди да се родя, сякаш е обхващала със своите четири заоблени гървени раменца някой друг акварел или ковър. Сега тя пазеше за потомството снимката на моя баща. Потомството бях аз.

Колко години тази снимка беше стояла там без да я

удостоя с погледа си, колко хиляди пъти бях минавал най-равнодушно покрай нея, откакто живееш в тази стая, колко малко оставаше да я пхна някъде и да я забравя. Неочаквано за мен обаче снимката на баща ми престана да бъде така маловажна като плюшеното мече, което също стоеше на книжната лавица и някога се беше радвало на цялата ми безгранична любов и внимание. Сега то ми махаше безпомощно от един груг свят с останалите си почти без козина лапи. Но докато все още си спомнях соления вкус, който оставаше върху езика ми, когато гървчех плъстените му уши, човекът от снимката не будеше в мен никакъв спомен – нито за миризма, нито за гопир. Снимката нямаше нито начало, нито край. Следобеда на онази сряда обаче тя ми каза нещо, което ми беше непознато. Аз почувствах загубата на човек, когото никога не бях срещал. Вероятно е трябвало да навърша седемнадесет години, за да се сблъскам с този факт, на шестнадесет сигурно нямаше да мога да го усетя, на осемнадесет може би щях отново да съм загубил усета си за него.

Седем и четвърт. Какво беше това необичайно време за снимка при фотограф, това си помислих, като вземах фотографията от рафта. Започнах да я приближавам към очите си, докато не можех вече да виждам нищо. Стъклото леко се запоти, когато гъргнах върху него. Избърсах го с опакото на ръката си. Усещането за огромна загуба, което изпитах, гледайки снимката, беше ново и аз започнах да я виждам по друг начин.

Внезапно видях друг образ и друг човек. Ненадейно почувствах нещо, което готогава ми беше чуждо. Че е щяло да стане така, беше въпрос на време, но това време беше дошло, без да се извести гръмко и тържествено. Без гръм и мълния, само с едно мигване. Промяната настъпи много бързо, въпреки това имах усещането за съвсем ясно забавяне, а в началото за истински покой.

Видях мъж, когото никога готогава не бях виждал, не

много по-възрастен от мен, който за разлика от мен беше пораснал и изглеждаше като мен. Никога преди това не бях осъзнавал в такава степен, че не знаех нищо за него и че не притежавах единственото нещо, което трябваше да бъде мое: часовника от снимката. Къде ли беше Омегата, кой ли я беше взел, защо не беше у мен?

Никога нямаше да узная как е говорел мъжът от снимката, дали гласът му е бил нисък или висок, решителен или колеблив, силен или тих, ясен или неразбираем, звънлив или приглушен, хрипкав или звучен. Какви са били възможностите му? На какво е бил способен? Беше невъзможно да го чуя да говори, никога нямаше да го чуя как говори. Това, че не говореше, не означаваше, че мълчеше, и това, че не го чувах, не означаваше, че не долавях нищо. Как беше възможно толкова дълго да не съм се интересувал от тази снимка, защо толкова време съм бил сляп за нея? Върнах рамката на етажерката, но не си тръгнах, не се обърнах, а само се отдръпнах една крачка назад и продължих да гледам снимката като омагьосан. После се проснах на леглото с поглед върху снимката. Имах много въпроси и нито един отговор.

Майка ми беше загубила документите му. Няколко седмици преди онази решаваща сряда рядко бях имал възможност да разговарям за баща ми, възможност, която майка ми много дргуи пъти успяваше госта умело да отклони. Бях свикнал с хитростите, които използваше, за да се измъкне, затова си бях втълпил, че за нея е болезнено да разговаря за баща ми.

Бяхме в градината, тя седеше под чадъра, аз се бях излегнал на шезлонга и се припичах на слънцето. Върху масата лежеше отворената книга, тя се готвеше да си лакира ноктите. Подвързията на книгата беше червена съвсем като лака, който тя нанасяше върху ноктите си с отмерени движения, лекият мирис на ацетон приятно гъделичкаше носа ми. Като малко момче често гдишвах зад гърба ѝ

миризмата от отвореното шишенце, докато не започнеш да ми се вие свят.

Тя изглеждаше нервна и беше пребледняла. Тогава неочаквано ми каза, че трябвало да ми съобщи нещо неприятно.

Очаквах да чуя всичко друго освен това. Така против волята си тя успя да ме изненада. Изкашля се и заговори за нещата на баща ми.

– Нещата му се изгубиха, не знам как стана – каза тя нервно, при което се опита да прозвучи подчертано загрижено.

Дори да беше пожелала да бъде малко по-обстоятелствена, пак щях да онемея. Забелязах, че може би от много време иска да се освободи от тази новина. Няма да говори повече за това, само искала да го знам. Именно това, че ми каза за загубата така между другото, ме накара да наостря уши. Самата тя беше още по-подозрителна от тона, с който ми го каза.

Започнах да я разпитвам и тя ми разказа, че била загубила всичко, което останало от него. И днес още чуввам гумите: „което остана от него“ и „загубила“. Тя не спомена нито кога, нито къде. Но казаното не оставяше никакво съмнение, че загубата е невъзвратима. Може би беше изгубила нещата му още преди години. Беше решила, че сега е времето да ми каже истината. Би могла и да скрие съществуването на нещо, което вече го нямаше. Но тя беше достатъчно честна да не го направи.

Със сигурност слисването ми не ѝ убягна. Беше престанала да нанася с четчицата лака върху ноктите си и ме гледаше. Когато погледите ни се срещнаха, нейният не издържа моя. Тя погледна наполовина лакираните си нокти и започна да върти с отсъстващ поглед четчицата между пръстите си. Мълчанието ми я измъчваше, но тя не се сещаше какво да каже. Не познавах баща си, какво ми липсваше тогава? Щом нищо от миналото не ти говори, то то не

може да значи нещо за теб. Така мислеше вероятно. Може би на това се надяваше.

Беше една от редките възможности да говорим за него, но за разлика от друг път сега усещах всичко много драматично, а очевидно същото се случваше и с нея. Иначе не би седяла там така, сякаш съм я уловил да изрича нещо нетактично. Стана ясно, че освен една фотография и няколко незначителни любителски снимки от него не е останало нищо друго, че са се изгубили дори писмените доказателства за неговото съществуване, че нямаше нищо, за което да се захвана, ако пожелаех да си мисля за него.

Докато тя може би си мислеше, че ще се заговоря с тази оскъдна информация, аз се чудех как нещо, което е било важно за някой друг, което е било важно за някого, може да се загуби, без да се усети тази загуба. Единственият проблем на майка ми очевидно се състоеше в това да ми съобщи за загубата, докато към самата нея тя се отнасяше като че ли като на шега. Дали причината не беше в това, че беше минало много време? Не отидох толкова далеч да се запитам дали в един момент, без да се замисли, тя не беше захвърлила най-небрежно нещата му. Или, нека го кажа по-добре, отхвърлих тази мисъл, тъй като не можех да допусна да го е направила.

Майка ми беше поръдъчен човек. Тя толкова се грижеше да поддържа къщата чиста, че както бях открил, в нея се усещаше нещо почти бездушно и аз се чувствах малко тягостно, когато идваха приятелите ми, които живеяха при съвсем други условия, за което понякога чак им завиждах. И докато в моята стая, която тя отдавна ми беше предоставила напълно, цареше съответно безреגיע, другите помещения изглеждаха като хотелски стаи, очакващи гости. Как беше могла тя, така обичаща реда, да загуби нещо толкова важно като документите, останали от починалия ѝ мъж, защо не беше пазила малкото останали неща като зеницата на окото си, ако не заради самата себе си,

то заради мен? Как можеше да се обясни тази загуба? Необяснимото не може да се обясни, си казвах, но този отговор беше твърде философски и не ме задоволяваше. Изведнъж ми хрумна най-близката до ума мисъл, а именно, че от един момент нататък тези книжа вече не са били от значение за нея, както не е имал значение и баща ми. В действителност важни сме били само вторият ми баща и аз.

Тя не ми остави никаква надежда, че някога документи биха могли да се намерят, тях ги нямаше. И за какво изобщо ставаше гума? Тя се замисли за миг и изрече:

– Ненужни неща.

„Ненужни неща?“ Актът му за раждане, паспортът, шофьорската книжка, нямах представа дали изобщо е имал такава, училищните свидетелства, писма, дневници, не знаех какво пропускам, не знаех какво ми бяха отнели. Майка ми вдигна рамене.

– Спомням си само, че беше една черна папка, в която за последен път погледнах преди много години. Мисля, че отвътре беше подлатена в червено, май беше с червена коприна. Не помня добре.

– Какво имаше вътре?

– Не си спомням.

Най-сетне тя въздъхна, но въздишката ѝ ми се стори толкова неправдоподобна, колкото загрижеността ѝ преди това. Опитваше се да ми покаже, че изчезването на нещата му не я засягаше.

Вярно е, че вещите постоянно се губят. Много бяха поводите да изчезнат разни неща, две местения: от жилището, което не си спомням, в друго, което едва помня, а по-късно в къщата, която винаги съм имал за свой роден дом, къщата на майка ми и на доведения ми баща, в която живеех и която две години по-късно напуснах, без да изнедавам никого.

Колкото по-дълго оставах в шезлонга, толкова по-необяснимо ми се струваше поведението на майка ми. Сякаш

действително беше изрекла онова, което аз можех само да предполагам, а именно, че папката нямаше никакво значение за нея. Трябва да си е мислила, че баща ми ми е толкова безразличен, колкото и на нея; не го бях познавал, как можеше да ми липсва? При това аз не можех да я упрекна. Нито ме беше измъчвала с истории за един рядко добър баща, нито имах основания за ревност към сестри и братя от другия баща, защото такива нямаше, още по-малко към Роланд, който беше лоялен към мен. Това че в миналото ми зейваше пропаст, не беше нейна вина. Дълго време изобщо не я бях усещал. Какво щяха да ми кажат или обяснят документите на баща ми? Тя никога не беше говорила лошо за него, почти не го споменаваше.

Разговорът ни, макар да не мога да го нарека разговор, приключи, когато майка ми реши да остави лака на масата. Тя като беше късогледа, но обикновено не носеше очилата си, тя не уцели масата и шишенцето падна. Търкулна се безшумно в тревата, където гъстото му съдържание се изля на зелената поляна и остави яркочервено петно, което видимо започна да потъмнява и можеше да се забележи и сегмици по-късно.

Трябваше да се примиря с факта, че нямаше друг портрет от баща ми. Останалите снимки, които майка ми пазеше в един изпомачкан плик в бюрото си, бяха любителски, на тях той се виждаше много неясно. Реших, че ще разгледам по-внимателно тези снимки, които досега бях поглеждал само бегло. Трябваше само да стана и да преровя писалището ѝ, което тя никога не заключваше, щях да ги намеря, но аз прогължих да лежа. Казах си, че има време за това. Малко по-късно все пак станах, отворих бюрото и почти веднага попаднах на снимките.

Бяха малки и квадратни и бяха правени година преди раждането ми, през лятото на 1953 година. Това беше отбелязано на гърба на плика. Малкото фигури на тези снимки

без дата бяха примижали от слънцето, заслонили очите си от светлината или прекалено далеч от камерата, така че се виждаха само някакви силуети. Затова почти не се разпознаваха. На повечето фотографии беше сниман баща ми, на едната сам, седнал на пясъка, на друга с майка ми, на трета с някакво безпризорно куче, което гледаше тъжно и обезпокоено към обектива, от който сякаш очакваше съчувствие. Останалите снимки бяха пейзажи: ярък и безлюден плаж. Вода, облаци, пясък и небе и едно бездомно куче.

Лъщящата матова кожа на баща ми се открояваше тъмно на фона на белия му бански с широк колан: непохватен млад мъж, среден на ръст, с неизразително лице, скрито от широката периферия на сламената шапка. Очите и носът не се виждаха, открояваха се добре пълните устни на полуотворената уста и закръглената брадичка. Около врата му имаше тънък гердан от миди, с който най-вероятно се беше сдобил от някой от продавачите по плажа, може би същият, който след това беше щракнал снимката. На тази снимка той беше сам, вгясно се виждаше гумена топка, само нечий чужд крак се показваше вляво.

Главната роля тук беше отредена не на хората върху снимките, а на самите снимки. Те бяха доказателството за това, че онези, които се бяха снимали на тях, наистина са били в чужбина, че са лежали там, на места, каквито не се намират в техния край, на стотици километри от къщи, където ги чакаха хора, познаващи морето само от фотографии или виждали го единствено на кино, на които те по-късно щяха да показват снимките и да разказват как е било там, какво са яли, пили, как е миришело, кое е било различно от у дома, каква е била горещината, соленият вкус и пясъкът.

Както вече казах, това бяха само любителски снимки. На тях се виждаха майка ми и баща ми, няколко непознати, всички в бански костюми, морето, пясъкът, едно съвсем малко кафене на плажа, което се състоеше от плажни чадъри, столове и маси, както и табела, рекламираща пала-

чинки и сладолед. Всичко това ми беше познато, понеже откакто се помня, всяка година заминавахме на юг, но не и във Франция. Никога обаче не се е случвало по време на пътуването майка ми да заговори за баща ми, не я бях чувал да каже: „И тук сме били“, или: „Това ми напомня за баща ти“; не съм виждал лицето ѝ да добие мечтателно изражение, когато говореше за него. Бяха прекарвали единствения си летен отпуск във Франция, а през мегдения си месец бяха предприели кратко пътуване до Венеция.

Когато го споменавахме, ми се струваше, че го прави, за да ми гостави удоволствие, не за да си спомни за него; говореше заради мен, не за себе си. Спомените ѝ бяха с давност почти двайсет години. Дори не знаех дали тези отпускарски снимки бяха правени преди или след сватбата им. По това време не е било прието годениците да прекарват отпуските си заедно. Дали вече не е била бременна? Нямахме сватбена снимка. Имало ли е фотографии от сватбеното им пътешествие?

Сигурно от сватбата е имало снимки, вероятно обаче и те са в изчезналата папка. Затова пък имаше фотографии от сватбата на майка ми с Роланд. Може би заради мен те не стояха на видно място, а се пазеха в бюрото, на дъве от снимките беше написана датата август 1957 година, тогава съм бил на три години. Три години след самоубийството на баща ми майка ми се беше омъжила повторно.

Колко време е била щастлива с баща ми, колко е била щастлива с него, дали поради състоянието ѝ той не е изчакал да мине раждането, преди да вземе решението си?

Връзката с дядо ми по бащина линия не беше напълно прекъсната дори когато, година след смъртта на баба ми, той се премести да живее в Лугано и няколко години по-късно се ожени повторно. Не беше лесно да се поддържа контакт при такова разстояние. Той редовно изпращаше за рождения ми ден картичка, но не и покана да го посетя в Тесин. Като че ли старата родина не му липсваше. Така че

аз едва го помнех. До петнайсетгодишната си възраст получавах по една стотачка и заедно с нея цветна картичка с изгледи на езера и планини, както и „Поздрав от Лугано и Всичко хубаво по случай рождения ден, Бог да те пази. Дядо ти“ – гуми, които понякога ме караха да се чувствам като че ли една ръка ме галеше по косата, нещо, което Роланд никога не правеше, и сигурно, ако се беше опитал, щях да се гръпна. Чувството беше силно, но не продължи дълго. Дядо ми и новата му жена очевидно бяха насъбрали цяла купчина такива картички, защото години наред периодично получавах все едни и същи.

Разбира се, че бихме могли да минем покрай него, когато заминавахме на юг. За мен си остана загадка защо не го правехме, но не смятах за важно да търся някакъв отговор.

Парите се слагаха на книжка, която не пирах. На седемнайсет години имах почти двехиляди франка. „Парите от Лугано“, както казваше майка ми.

Спомнях си смъртно един едър мъж с побеляла коса и жълта плетена жилетка. Караха ме да му пиша и да му благодаря, което не ми беше лесно, защото си бях втълпил, че човек може да намери истинските гуми само когато знае на кого пише. Допускам, че съм писал донякъде все едно и също, че само почеркът ми постепенно се е променял. Той ставаше все по-небрежен, от което се оплакваша най-вече учителите ми.

Вместо да са с наклон напред, буквите ми се накланяха все по-назад и колкото повече критики получавах, толкова повече те полягах. Правех всички усилия да пиша като с краката си.

Последния чек получих за петнайсетия си рожден ден. След това той не ми писа вече, така че не се налагаше да отговарям, нямаше повод да го правя, а и никои не ме караше. Ако умреше, щяхме да научим. Явно те с новата му жена бяха забравили моя рожден ден. Не се чувствах прене-

брегнат. Вече няха усещането, че гумите му ме трогват. И без това рядко мислех за него, сега се сещах още по-рядко. Той беше жив, но ме беше забравил.

Няха представа дали дядо ми още работеше, нито как живееше. Но парите, които пращаше, ме караха да си мисля, че беше добре материално.

Баща ми е бил единственото дете на баба ми и дядо ми, както и аз бях единствено дете на родителите си.

Изведнъж ми се отиця да гледам снимката. Обърнах се рязко към стената. Не исках. Не исках нищо от него. Нямаше да получа това, което исках. Известно време гледах втрещено стената, тапетите със семплата шарка, които ми бяха така добре познати. В къщата цареше тишина, чувах собственото си дишане.

Майка ми беше излязла. Когато в сряда следобед оставах вкъщи, тя често използваше възможността да се среща с приятелки. Макар да нямаше основания да се тревожи, тя не обичаше да оставя къщата празна. Не излизаше, когато вкъщи нямаше никои, пазеше гома ни като куче, това бяха нейни гуми. При това живеехме на безопасно място. Имаше ли наоколо небезопасни места? Може би имаше там, където живееше дядо ми. Защо баща ми не е видял друг изход, дали изобщо е търсил изход? Знаех малко за него и почти нищо за трагичния му край. Само отделни оскъдни сведения, които бях извлякъл от немногото гочути в течение на годините негомлъвки. Имах усещането, че съм излязъл от някакво вцепенение. Отново се обърнах към снимката. Няха представа какви обстоятелства го бяха подтикнали към самоубийство. Дали причината не беше в това, че никога не бях питал.

Най-вероятно преди сеанса бяха гръпнали пердетата и бяха включили прожектор. Сигурно бяха поставили един от онези използвани от фотографите бели екрани за постигане на по-добра светлина. Лицето, ръката и часовникът на нея се открояваха ясно на тъмния фон. Нямаше